

ROLUL „CASEI RURALE“ ÎN FINANȚAREA AGRICULTURII ROMÂNEȘTI

D. ȘANDRU

„Casa rurală“ s-a înființat pe baza legii din 4/17 aprilie 1908, ca societate bancară specializată în finanțarea țăranilor care doreau să participe la cumpărarea unor moșii scoase la vânzare de către proprietarii lor.¹ Actul constituirii „Casei rurale“ făcea parte din ansamblul de măsurile legislative inițiate de guvernul liberal Dim. A. Sturdza la sfârșitul anului 1907 și la începutul anului următor menite să atenueze problema agrară din România și să preîntâmpine, pe de altă parte, izbucnirea unor noi mișcări țărănești.²

„Casa rurală“ a fost prima instituție de credit funciar rural pe termen lung pentru săteni și singura de altfel. Societatea s-a constituit la 22 iulie 1908, cu un capital subscris și vărsat de 10 000 000 lei, din care jumătate a fost acoperit de stat, iar cealaltă jumătate de particulari și de câteva bănci, între ele și „Creditul funciar rural“. De la început rolul dominant în conducerea „Casei rurale“ l-au avut, datorită numărului mare de acțiuni subscrise, o serie de elemente marcante din partidul liberal³. Prin legea de constituire societatea obținea un privilegiu pe o perioadă de 30 de ani pentru a emite bonuri rurale pe care să le folosească în vederea finanțării operațiilor ce urma să le întreprindă.⁴

După adoptarea statutului a fost trimisă o delegație la Cernăuți spre a studia sistemul de lucru al „Băncii țării“ și al „Centralei însoțirilor economice românești“ din acel oraș, care efectuau operații similare cu cele admise de legea din 4/17 aprilie 1908 „Casei rurale“. Consiliul băncii a

¹ Vezi Arh. st. București, fond Casa rurală, dosar 1262.

² Vezi *Relații agrare și mișcări țărănești în România, 1908—1921*, București, Editura politică, 1967, p. 119 și urm.

³ Amintim pe Al. Constantinescu, Vintilă Brătianu, I. Gh. Duca, M. Orleanu, M. Seulescu, G. U. Negroponte, P. Brătășanu, B. Missir și alții (Arh. st. București, fond Casa rurală, registrul 1/1908—1910, f. 11, 46 și 55).

⁴ *Idem*, dosar 3/1920.

analizat, la 17 septembrie, raportul depus de delegație, hotărînd să înceapă finanțarea la 1 octombrie 1908.⁵

Pînă la primul război mondial „Casa rurală” și-a plasat capitalul, pe de o parte, în achiziționarea pămînturilor oferite spre vânzare de către moșieri, de instituții proprietare sau de către țărani turci care emigrau din Dobrogea, iar pe de altă parte, în creditarea sătenilor, constituiți sau nu în obști de cumpărare, cu scop de a achiziționa terenuri cultivabile din pămînturile intrate în stăpînirea băncii și a comunelor care-și creau izlazuri pe aceeași cale sau prin tranzacții încheiate direct cu marii proprietari pe baza prevederilor legii învoielilor agricole din 23 decembrie 1907, prin împrumuturi ipotecare pe termen lung de pînă la 50 de ani; a statului, în contul pădurilor ce reveneau acestuia prin cumpărare din moșiile înstrăinate de proprietarii lor și a țăranilor care achiziționau pămînt în alte județe, pentru a-și întemeia acolo gospodării, prin împrumuturi ipotecare pe termene mijlocii, de regulă pe cinci ani; și, în fine, a moșierilor și arendașilor, prin credite pentru producție, pe termen scurt de trei luni, cu gaj de recolte sau cu girul altor persoane.⁶

Mijloacele de lucru ale „Casei rurale” au fost constituite, în ordinea ponderii lor, din bonurile rurale emise de societate pentru o perioadă de 30 de ani în baza dreptului ce îl oferea legea, din capitalul propriu și, într-o măsură destul de redusă, din creditul de reescont obținut de la Banca Națională a României. Dobînda percepută debitorilor era mică, de 5¹/₂% pentru împrumuturile distribuite din fondurile proprii țăranilor cumpărători de loturi, de 7¹/₂% pentru comunele care obțineau credite în vederea achiziționării de izlazuri, iar pentru toate celelalte categorii de credite se calcula un spor de 2% peste taxa de scont a Institutului central de emisiune.⁷

Din cauza prețului ridicat solicitat de marii proprietari „Casa rurală” n-a putut cumpăra decît o parte redusă din terenurile oferite spre vânzare. Astfel, la numai cîteva luni după organizarea societății, la începutul lunii aprilie 1909, numărul moșiilor notificate pentru a fi vîndute era de 39.⁸ Or, pînă în primăvara anului 1913 „Casa rurală” a achiziționat în total numai 70 de moșii.⁹ Banca era obligată prin lege să revîndă pămîntul în loturi de cîte 5 ha familiilor țăranilor amatori care dispuneau de un minimum de capital pentru a fi vîrsat societății la încheierea contractului de vânzare-cumpărare și de mijloace materiale capabile să constituie un echivalent de acoperire a creditului obținut pe această cale. Aplicarea criteriilor de mai sus a făcut din „Casa rurală” un organ de finanțare menit să sprijine — așa cum îl concepuseră și cercurile conducătoare din România — procesul de consolidare a unor gospodării în-

⁵ Arh. st. București, fond Casa rurală, registrul 1/1908—1910, f. 11—12.

⁶ *Idem*, f. 18 și urm.; dosar 6/1923, p. 7.

⁷ Arh. st. București, fond Casa rurală, registrul 1/1908—1910, f. 19 și 237; dosar 16/1930, dosar 18/1931, p. 17.

⁸ *Idem*, registrul 1/1908—1910, f. 109—111.

⁹ Ștefan Meitani, *Roadele Casei rurale*, în „Democrația”, București, an. I (1913), nr. 2 din 15 aprilie, p. 57.

stărite la sate. Dar pătura țăranilor care posedau capital era destul de subțire în satul românesc din perioada anterioară primului război mondial și din această cauză „Casa rurală” n-a putut vinde multe din moșiile pe care le cumpărase. Întinderea de pământ rămasă în proprietatea băncii a sporit continuu, de la 15 500 ha, în 1909, la 66 455 ha, în 1916.¹⁰ În aceste condiții, conducerea „Casei rurale” s-a văzut nevoită să dea în arendă, pe perioade care au variat de la trei până la zece ani, cooperativele sătești sau, în lipsa acestora, unor arendași privați terenurile nevândute,¹¹ prețul arenzii anuale pe ha cultivabil echivalând cu 60% din valoarea de cumpărare a pământului.¹²

Comparativ cu băncile din perioada de până la primul război mondial, inclusiv cu cele populare, „Casa rurală” a oferit țăranimii cel mai ieftin credit, cu toate că pe lângă dobânzile percepute sătenilor sau comunelor ea și-a reținut un beneficiu inițial de 5 până la 10% din prețul cu care societatea achiziționase terenul respectiv.¹³ Este necesar de menționat și faptul că în cursul anului 1909 „Casa rurală” a aprobat împrumuturi țăranilor din șapte comune, care cumpăraseră moșii înainte de crearea ei, preluând pe această cale datoriile contractate la alte bănci sau la diverși particulari cu dobânzi mult mai ridicate,¹⁴ ceea ce a contribuit la ușurarea sarcinilor lor de plată.

Cu câteva luni înainte de începerea mobilizărilor de către guvernul român banca a sistat orice fel de finanțare. La sfârșitul lunii decembrie 1916 și-a mutat sediul la Iași, unde a rămas până la terminarea primului război mondial. În acest interval de timp ea și-a mărginit activitatea la operațiuni de administrație curentă și de exploatare a moșiilor sale din Moldova.¹⁵ Cu concursul organelor germane de pe teritoriul ocupat al României, conducerea „Casei rurale” a reușit să încaseze și ratele împrumuturilor de la țăranii din Muntenia, Oltenia și Dobrogea,¹⁶ astfel că în anii războiului în actele sale nu s-au înregistrat debite restante. Acest fapt explică de altfel de ce, într-o perioadă când banca nu a efectuat operații de creditare, a realizat totuși la bilanțul general încheiat pe anii 1916—1918 un beneficiu net de 1 191 865 lei, care i-a permis să dea acționarilor ei dividende.¹⁷

Misiunea principală a „Casei rurale” a încetat să fie exercitată de fapt din vara anului 1916 și de drept prin modificarea Constituției în vara anului 1917 și, mai ales, cu începerea de la 16 decembrie 1918, o dată cu promulgarea decretului-lege de expropriere, care-i ridica dreptul de a cumpăra pământ și-i expropria terenurile cultivabile avute în proprie-

¹⁰ Arh. st. București, fond Casa rurală, registrul 1/1908—1910, f. 7 și 15; dosar 3/1920, p. 5.

¹¹ Vezi Arh. st. București, fond Casa rurală, registrul 1/1908—1910, f. 70 și 162; dosar 1233.

¹² Ștefan Meitani, *op. cit.*, p. 57.

¹³ Arh. st. București, fond Casa rurală, registrul 1/1908—1910, f. 180.

¹⁴ *Idem*, f. 134; dosar 69.

¹⁵ *Idem*, dosar 2/1919, p. 5.

¹⁶ *Idem*, dosar 3/1920.

¹⁷ *Idem*, dosar 2/1919, p. 6; dosar 9/1926, p. 12.

tate. Pînă la intrarea României în primul război mondial „Casa rurală” cumpărase în total 109 moșii, cu 128 299 ha. Din acestea, circa 25 000 ha păduri fuseseră vindute statului, 12 000 ha izlazuri comunelor, iar 21 000 ha cultivabile în loturi la țărani. Cum în anii participării României la primul război mondial banca nu mai întreprinsese operații de cumpărare sau de vînzare a pămîntului, la sfîrșitul anului 1918 ea mai stăpînea 66 455 ha în total, din care 61 558 ha cultivabile urmau a fi supuse exproprierii.¹⁸ În afară de operațiile de mai sus, de cumpărare și de vînzare a moșiilor, societatea creditase, pînă la începutul anului 1913, o parte din obștile satești, ajutîndu-le să cumpere circa 7 800 ha, direct de la marii proprietari și comunele pentru a achiziționa 36 000 ha de pășune.¹⁹

În lunile imediat următoare de după sfîrșitul războiului „Casa rurală” avea o situație financiară relativ șubredă, determinată de lipsa de activitate din anii anteriori, de diminuarea capitalului social prin vînzarea unor acțiuni de către asociații ei în cursul anului 1915 și de faptul că, în condițiile legiferării exproprierii, menținerea ei ca instituție menită să înlesnească vînzările de moșii către țărani nu-și mai avea rațiune. Consiliul băncii a încercat să obțină pentru ea privilegiul aplicării reformei agrare. Cum acțiunile lui au eșuat, după înființarea Casei centrale a cooperației și împroprietăririi sătenilor, guvernul Ion I. C. Brătianu a ridicat, în martie 1919, chestiunea dizolvării ei și a retragerii statului din asociație,²⁰ Numeroasele tratative purtate, începînd din primăvara pînă la sfîrșitul anului 1919, de președintele consiliului de administrație, dr. N. Bardescu, și de alți consilieri cu miniștrii agriculturii din guvernele Ion I. C. Brătianu, Artur Văitoianu și Alex. Vaida-Voevod prin care conducătorii „Casei rurale” solicitau să se mențină privilegiile stabilite prin legea din 4/17 aprilie 1908 și o reevaluare a moșiilor cumpărate înainte de război și nevindute încă la țărani, care deveneau expropriate de drept, nu au dat rezultate.²¹ Singurul fapt pozitiv înregistrat în timpul lor a fost acela că s-a renunțat la ideea dizolvării băncii.

În anul 1919, cînd „Casa rurală” și-a reluat activitatea, ea posedea un capital vărsat de 9 535 000 lei și bonuri rurale în circulație pentru o sumă de peste 100 000 000 lei, toate acestea fiind plasate în operațiuni financiare. În 1920 plasamentele ei, de 93 552 215 lei, erau investite în moșiile cumpărate (64 938 851 lei), în terenurile vindute în loturi țărănilor (16 252 224 lei), în împrumuturi acordate țăranilor pentru achitarea moșiilor cumpărate de ei (3 934 040 lei) și în creditarea comunelor în vederea achiziționării unor izlazuri (39 421 100 lei).²²

În primii ani postbelici, pînă în 1923, „Casa rurală” a încheiat operațiile de vînzare a moșiilor din comunele în care sătenii depuseseră acon-

¹⁸ Arh. st. București, fond Casa rurală, dosar 2/1919, p. 7 și 15; dosar 3/1920, p. 5; dosar 14/1929, p. 4.

¹⁹ Ștefan Meiteni, *op. cit.*, p. 58—59.

²⁰ Arh. st. București, fond Casa rurală, dosar 1/1919; dosar 3/1920.

²¹ *Ibidem.*

²² *Idem*, dosar 4/1921.

turi înainte de 1916 pentru a cumpăra teren de cultură sau loturi de casă.²³ Ca rezultat al lichidării patrimoniului său de bunuri rurale, de la înființare pînă la bilanțul încheiat la 31 decembrie 1923 „Casa rurală” a vîndut țăranilor 28 273 ha în 6 291 loturi, cu 30 593 958 lei, 12 682 ha izlaz comunelor și 25 124 ha pădure statului; 61 184 ha au fost expropriate în virtutea legii de reformă agrară, iar o suprafață de 1 036 ha pădure, situată pe șase moșii, a mai rămas vreme de cîțiva ani în proprietatea societății.²⁴

În afară de lichidarea patrimoniului ei de bunuri rurale, „Casa rurală” a mai întreprins un volum redus de operații financiare. Astfel, în 1922 a creditat pe țăranii din județele Neamț, Suceava și Roman, care cumpăraseră moșia Brăești-Cristești din județul Iași, în vederea construirii unui număr de 46 de case.²⁵ Concomitent, ea a reușit, mai ales în primii ani postbelici, să recupereze cu anticipație întregul credit sau părți din creditul distribuit unor țărani pe termen de 50 de ani.²⁶

Cum activitatea băncii continua să se mențină la un nivel redus, datorită întreruperii operațiilor cumpărării de moșii, în anii 1924—1926 consiliul „Casei rurale” a încercat să încheie, prin intermediul ministrului agriculturii, un aranjament cu statul cu privire la modificarea scopului și duratei societății, dar nu s-a ajuns la o soluție.²⁷ La prima vedere pare curios faptul că guvernul liberal din acea perioadă a refuzat să accepte pretențiile băncii, în al cărui consiliu intrau numeroși fruntași ai acestui partid, în frunte cu cîțiva miniștri, și la care figura printre acționari însuși președintele Consiliului de Miniștri.²⁸ Explicația acestei atitudini poate fi găsită dacă urmărim poziția partidului liberal față de o altă bancă specializată în finanțarea agriculturii. Prin legea din 22 iunie 1923²⁹ „Creditului funciar rural”, în care rolul dominant îl aveau aceeași liberali,³⁰ i s-au asigurat numeroase privilegii. Liberalii au fost criticați atunci în mod vehement de opoziție, și nu fără temei, că subordonau societatea intereselor lor economice. Or, repetarea cu o altă bancă a experienței din iunie 1923 ar fi putut genera noi acuzații împotriva partidului de guvernămîn. Din această cauză, credem, liberalii au preferat să sprijine în continuare „Creditul funciar rural”, care era o societate cu mijloace financiare mult mai mari, în defavoarea „Casei rurale”.

²³ *Idem*, dosar 6/1923, p. 6.

²⁴ *Idem*, dosar 7/1924, p. 6; dosar 9/1926, p. 5; dosar 14/1929, p. 4.

²⁵ Arh. st. București, fond Casa rurală, dosar 6/1923, p. 7.

²⁶ *Idem*, dosar 7/1924, p. 5—6.

²⁷ *Idem*, dosar 7/1924; dosar 8/1925; dosar 9/1926; dosar 10/1927, p. 5.

²⁸ *Idem*, dosar 14/1929.

²⁹ Vezi C. I. Băicoianu, *Studii economice, politice și sociale, 1898—1940*, București, „Tiparul românesc”, 1941, p. 713—714; *Istoricul și activitatea Creditului funciar rural și situațiunea creată prin legea din 20 august 1929*, București, Imprimeriile Independenței, 1930, p. 37.

³⁰ Vezi Biblioteca Centrală de Stat, fond Al. St. Georges, pachet XLV, dosar 5, f. 7—9; „Viitorul” din 3.XII.1929; Arh. st. Slatina, fond Banca Uniunii, S.A.R., Slatina, dosar 3/1914, f. 211 și urm.

În aceste condiții, banca a dat o nouă orientare după 1924 activității sale, acordând preferință împrumuturilor pe termen scurt, care au fost distribuite în special proprietarilor mari și mijlocii.³¹ Extinderea operațiilor de creditare a exploataților moșierești a fost determinată nu numai de capacitatea acestora de a garanta creditul, ci și de faptul că după primul război mondial pînă la criza economică din 1929—1933 un număr din ce în ce mai mare de moșieri devin acționari ai „Casei rurale”.³² Împrumuturile ipotecare acordate obștilor de cumpărare au reprezentat vreme de cîțiva ani un procent redus din totalul plasamentelor băncii, acestea avînd însă o tendință de creștere în structura plasamentelor.³³ Paralel, „Casa rurală” a început să finanțeze chiar și societăți industriale care nu aveau vreo legătură cu agricultura.³⁴

La fel ca toate celelalte instituții bancare, „Casa rurală” a procedat la o sporire considerabilă a dobînzilor, care au ajuns la 12% pe an în cazul împrumuturilor contractate de țărani prin intermediul obștilor de cumpărare, pe termen scurt³⁵ și la 18% la toate celelalte categorii de plasamente.³⁶

În 1927 statul a ordonat pe numele „Casei rurale” 80% din renta de împrumut, adică 59 370 000 lei din suma pe care i se cuvenea în contul moșiilor expropriate din patrimoniul ei. Cu această sumă banca a plătit cupoanele și a amortizat bonurile rurale emise cu prilejul cumpărării înainte de primul război mondial a moșiilor.³⁷ Datorită sumei obținute și achitării la timp sau cu anticipație a ratelor împrumuturilor de către țărani banca a putut sporti plasamentele sale fără a mai apela la creditul de reescont al Băncii Naționale a României și să obțină beneficii din ce în ce mai mari. Astfel, dacă la primul bilanț, încheiat pe anul 1909, s-au distribuit dividende de 8 lei pe acțiune (socolită la valoarea de 500 lei bucata) și dacă pînă la război limita maximă a dividendelor a fost de 30 lei pe acțiune în anii 1911 și 1912, după reluarea activității băncii, în perioada 1919—1921 s-au dat 40 lei pe an, reușindu-se să se ajungă la 127,50 lei pe acțiune la bilanțul încheiat pe anul 1927.³⁸ În adunarea generală a acționarilor din 13 martie 1927, de discutare a bilanțului din 1926 s-a propus a se remunera cu 28% capitalul social vărsat,

³¹ Arh. st. București, fond Casa rurală, dosarele 66, 171, 316 și 1239.

³² Astfel, în 1928 întîlnim, alături de liberali cu funcții importante în stat, dintre care o parte erau concomitent și moșieri, precum succesorii lui Ion I. C. Brătianu, Const. I. C. Brătianu, Vintilă Brătianu, C. I. Băicoianu și alții, numeroși moșieri: M. Al. Alimăneșțianu, D. Alimăneșțianu, succesorii lui Nestor Cincu, N. Butculescu, Eliza I. Prejbeanu, Rosetti-Tescanu, Alexandru Soutzo, Olga Storojan și alții și cîțiva bancheri: M. G. Eftimiu, Dan Th. Eftimiu, Emanoil Steriu (idem, dosar 14/1929).

³³ Idem, dosar 9/1926, p. 10; dosar 11/1928, dosar 139.

³⁴ Idem, dosar 237, f. 44.

³⁵ Arh. st. București, fond Casa rurală, dosar 139.

³⁶ Idem, dosar 171, dosar 316, f. 4, dosar 1239.

³⁷ Idem, dosar 11/1928, dosar 13/1928, dosar 15/1928. Nu s-a plătit cota de 80% din renta de împrumut pentru cinci din moșiile expropriate, care nu fuseseră încă măsurate de organele cadastrului.

³⁸ Idem, dosar 9/1926, p. 12, dosar 11/1928, p. 12.

dar s-a recurs la o reducere a cotei de mai sus, la sugestia unuia dintre consilieri, S. Almosnino, care declara că el credea că nici o bancă din România nu distribuia un dividend așa de mare.³⁹

Beneficiile nete realizate de societate au favorizat, pe de altă parte, o sporire considerabilă a rezervelor sale. Legea de constituire și statutul „Casei rurale” prevedeau alocarea a 30% din beneficiul fiecărui an în contul acestui fond. S-a ajuns pe această cale ca, la bilanțul din 31 decembrie 1926, fondul de rezervă să întrecă cu peste 50% valoarea capitalului social subscris și vărsat.⁴⁰ La adunarea generală a acționarilor din 11 martie 1928, de discutare a bilanțului pe anul 1927, avându-se în vedere că fondurile proprii ale băncii ajunseseră la 94 milioane lei, s-a votat reducerea fondului de rezervă la 10% din beneficiul realizat și sporirea capitalului social la 80 000 000 lei, prin revalorizarea capitalului vărsat, astfel că acționarii urmau să primească pe gratis șapte acțiuni pentru o acțiune veche vărsată.⁴¹

Cum în acest timp nu se realizase decît o înțelegere de principiu între consiliul „Casei rurale” și comisia însărcinată de ministrul agriculturii pentru tratative cu acesta, în baza căreia „Casa rurală” obținea privilegiul de a finanța cumpărarea pămîntului oferit spre vânzare liberă, asupra căruia statul și-ar fi exercitat dreptul de preemțiune, hotărîrea adunării generale n-a putut fi aplicată. Ca urmare, capitalul social a rămas la vechea valoare, iar fondurile și mijloacele proprii de lucru ale băncii au sporit considerabil prin încasarea sumei de 64 151 200 lei în contul celor 61 184 ha expropriate, adică 80% din renta de împrumut-tărire,⁴² fapt ce a determinat în anii 1928—1929 o creștere fără precedent a valorii operațiunilor făcute de bancă și orientarea plasamentelor cu precădere spre împrumuturi ipotecare.⁴³

Prin legea publicată în „Monitorul oficial”, nr. 107 din 17 mai 1930, pentru reorganizarea „Casei rurale”, aceasta obținea dreptul de a-și majora capitalul social la 100 000 000 lei, de a emite bonuri rurale pînă la valoarea de 250 000 000 lei și de a cumpăra pămînt în orice întindere.⁴⁴ Capitalul a fost completat prin revalorizarea vechilor acțiuni și prin participarea altor instituții de credit, între ele și Banca Marmosch Blank.⁴⁵ În cursul anului 1930 societatea a reluat operațiile de finanțare pe termen lung a obștilor de cumpărare, plasînd o sumă de 17 700 000 lei în bonuri rurale 10% unui număr de cinci asemenea asociații („Moldova” din județul Dorohoi, „Plopul”, „Ianca” și „Filiu”, toate din județul Brăila și

³⁹ *Idem*, dosar 10/1927.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 10.

⁴¹ Arh. st. București, fond Casa rurală, dosar 12/1928.

⁴² *Idem*, dosar 14/1929, p. 3.

⁴³ *Ibidem*, p. 8 ; *idem*, dosar 16/1930, p. 11.

⁴⁴ *Idem*, dosar 17/1930 ; dosar 18/1931, p. 3. Legii i s-au adus unele modificări la 2 iulie 1930.

⁴⁵ *Idem*, dosar 18/1931.

„Sturzeanca“, județul Dimbovița)⁴⁶. În condițiile agravării crizei economice ele au fost însă sistate în anul următor⁴⁷.

Sporirea dobânzilor bonurilor rurale la 10%, faptul că chiar și în cursul anului 1930 un număr de 209 țărani cumpărători de loturi și două comune care achiziționaseră pînă la război pășuni plătiseră cu anticipație debitele și faptul că plasamentele băncii se ridicau la 103 981 671 lei la bilanțul din 31 decembrie 1930⁴⁸ păreau să constituie începutul unei perioade de activitate fructuoasă pentru bancă într-un timp cînd majoritatea instituțiilor de credit se resimțeau de pe urma crizei economice. Dar simptomele crizei și-au făcut loc și printre debitorii „Casei rurale“, astfel că în cursul anului 1930 două moșii ipotecate societății, Măineasca, județul Ilfov și Hirtești-Virlanul, din comuna Mărgineni, județul Neamț, au fost vîndute prin execuție silită pentru neplata debitelor de către proprietarii lor.⁴⁹ În anii 1931⁷1933 procesul neachitării ratelor de către debitori, între aceștia înscriindu-se și statul pentru datoriile avute în contul unor pășuni cumpărate, a căpătat amploare și banca n-a mai putut acorda noi credite. Cu toate acestea, „Casa rurală“ continuă să înregistreze bilanțuri pozitive, beneficiile nete fiind însă mult diminuate comparativ cu anii anteriori.⁵⁰

După ce România a ieșit din criza economică din 1929—1933, „Casa rurală“ n-a extins vreme de cîțiva ani volumul operațiilor întreprinse. Explicația acestei poziții este dată în raportul consiliului de administrație întocmit pentru bilanțul din 31 decembrie 1935, potrivit căreia atitudinea rezervată față de noi plasamente se datora incapacității de plată a debitorilor, determinată de lipsa de rentabilitate a agriculturii, de faptul că aproape toate proprietățile rurale rămăseseră grevate în urma aplicării legii lichidării datoriilor agricole și urbane din 7 aprilie 1934 și de greutatea cu care „Casa rurală“ plasa bonurile rurale emise.⁵¹ Mai mult, „Casa rurală“ nu putea recupera nici debitele de la unii cumpărători ai pămînturilor în loturi și nici să întreprindă acțiuni de urmărire întrucît cheltuielile de executare judecătorească depășeau de regulă valoarea ratelor.⁵²

Cu prilejul dezbaterilor făcute în opinia publică asupra proiectelor de legi privitoare la asanarea debitelor agricole, consiliul „Casei rurale“ a încercat prin numeroase memorii și intervenții să scoată banca de sub regimul juridic al conversiunii, pe motiv că operațiile întreprinse de ea erau făcute pe termen lung.⁵³ Cum acțiunile sale n-au reușit, „Casa rurală“ a fost nevoită să admită, în primul rînd, reducerea la jumătate a

⁴⁶ *Ibidem*, p. 4; Const. Moldoveanu, *Organizarea agriculturii prin cooperatie*, București, „Lupta“, 1935, p. 208.

⁴⁷ Arh. st. București, fond Casa rurală, dosar 107.

⁴⁸ *Idem*, dosar 18/1931, p. 12.

⁴⁹ *Ibidem*; vezi și *idem*, dosar 1239.

⁵⁰ *Idem*, dosar 19/1932, p. 3, dosar 20/1933; dosar 21/1934, dosar 22/1935.

⁵¹ Arh. st. București, fond Casa rurală, dosar 23/1936, p. 8.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Idem*, dosar 22/1935.

bonurilor rurale emise de ea, iar dobânzile plătite în contul acestora la 30% pe an⁵⁴.

Ca urmare a aplicării legii din 7 aprilie 1934 pierderile suferite de societate prin reducerea creanțelor sale au fost de 66 748 840 lei. În baza Convenției încheiată la 21 decembrie 1936 între statul român și „Casa rurală” băncii i s-a recunoscut ajutorul statului asupra sumei de 55 796 000 lei, astfel că paguba netă suferită de bancă se ridică la numai 10 952 840 lei.⁵⁵ Această din urmă sumă a fost acoperită tot din ajutorul statului, la care i s-a adăugat, în baza aceleiași convenții, o sumă forfetară de 2 800 000 lei, plus o dobândă de 2% pe an care i-o plătea statul cu începere de la data promulgării legii, astfel că de fapt „Casa rurală” n-a pierdut nimic, ci a câștigat din aplicarea legii o sumă de 4 154 368 lei.⁵⁶

După încheierea aranjamentelor de plată cu debitorii atenția consiliului a fost concentrată spre încasarea creanțelor. În numeroase cazuri, ele au fost recuperate, după expirarea termenului legal de rambursare, prin scoaterea la vânzare silită a proprietăților funciare ale moșierilor⁵⁷ și țăranilor sau obștilor de cumpărare insolabile.⁵⁸

Începând din 1936 societatea reia operațiile de creditare pe termen scurt și mijlociu, de cel mult cinci ani, pe baze noi, cu dobânzi reduse la cuantumul stabilit de legislația privitoare la comerțul de bancă adoptată după 7 aprilie 1934. Împrumuturi s-au distribuit tuturor categoriilor de agricultori, inclusiv țăranilor cu mai puțin de 5 ha și societăților cu profil agricol, cea mai mare parte din fonduri fiind canalizată spre finanțarea moșierimii. În ședința consiliului din 27 septembrie 1937 s-a decis să se reia și operațiile de creditare pe termen lung, dar — așa cum rezultă din arhiva „Casei rurale” de după această dată — prevederea nu s-a aplicat. Paralel, ea a finanțat statul, în virtutea privilegiului ce i se asigurase prin legea de reorganizare din 17 mai 1930, în vederea exercitării dreptului de preemțiune asupra unora dintre moșile scoase la vânzare liberă și a mijlocit parcelarea lor și vânzarea în loturi la săteni.⁵⁹ Încercând să sprijine pe această cale — după cum se recunoștea în ședința consiliului de administrație din 25 iunie 1938 — politica guvernului, care urmărea consolidarea proprietății mijlocii.⁶⁰

La 16 iunie 1939, printr-o nouă lege, privilegiile societății au fost prelungite cu încă 30 de ani.⁶¹ Capitalul social autorizat urma a fi de 100 000 000 lei, cu drept de a fi majorat (art. 2). Scopul principal ce

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Idem*, dosar 40/1936.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Arh. st. București, fond Casa rurală, registrul 2/1936—1948, f. 4 și 29; dosarele 66, 69, 147, 171 și 1239.

⁵⁸ *Idem*, dosarele 139, 1269, 1270; fond Reforma agrară din 1921, județul Gorj, dosar 353, f. 215—217.

⁵⁹ Virgil N. Madgearu, *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, București, Independența economică, 1940, p. 342.

⁶⁰ Arh. st. București, fond Casa rurală, registrul 2/1936—1948, f. 15: dosar 227, f. 2 și urm.

⁶¹ „Monitorul oficial”, nr. 136 din 16.VI.1939.

trebuia să-l urmărească banca era acela de a înlesni cumpărarea, vânzarea și exploatarea de proprietăți agricole (art. 1), „Casa rurală“ putând achiziționa imobile rurale în mod direct sau să finanțeze statul atunci când își exercita dreptul de preemțiune (art. 4). În virtutea acestei legi „Casa rurală“ trebuia să se orienteze spre susținerea proprietății mijlocii,⁶² dar insuficiența mijloacelor financiare au împiedicat societatea să contribuie la atingerea unui asemenea scop.⁶³ Mai mult, condițiile internaționale din perioada când „Casa rurală“ a fost reorganizată a determinat consiliul băncii să manifeste multă prudență la distribuirea creditelor și să se rezume la operații de finanțare efectuate numai din fonduri proprii.⁶⁴ El n-a lansat nici măcar emisiunea de bonuri rurale pe care legea din 16 iunie 1939 i-o admitea. Din această cauză și pentru că societatea avea imobilizate o parte din fonduri în împrumuturile intrate în conversiune, creditele distribuite cu începere din vara anului 1939 n-au putut determina o orientare nouă, dorită de legiuitor, în activitatea băncii; din contra, fondurile ei au fost canalizate pînă în anii celui de-al doilea război mondial inclusiv, în marea lor majoritate, spre scopuri productive, care s-au distribuit tuturor categoriilor de agricultori pe termene scurte și mijlocii.⁶⁵

Singurul aspect nou înregistrat în viața „Casei rurale“ în perioada participării României la cel de-al doilea război mondial a fost acela al consolidării poziției statului în cadrul băncii prin sporirea capitalului social și, ca urmare, intervenția sa din ce în ce mai activă în dirijarea plasamentelor.⁶⁶

Consecințele lăsate de război organizațiilor de credit în general s-au răsfrînt și asupra „Casei rurale“. Piața n-a mai putut absorbi emisiunile de obligații și astfel, în 1946, după mai bine de 25 de ani, „Casa rurală“ s-a văzut nevoită să facă din nou apel la creditul de reescont al Băncii Naționale a României, prin intermediul căruia a finanțat pe agricultori cu împrumuturi pentru hrană și inventar.⁶⁷

După reforma monetară din 15 august 1947 banca nu s-a mai putut redresa. Din această cauză, Oficiul registrului comerțului a dispus, prin decizia din 22 februarie 1948, radierea „Casei rurale“ din registrul său ca societate bancară, iar Curtea superioară bancară i-a indicat să fuzioneze cu „Creditul național agricol“. ⁶⁸ În ultima adunare generală a acționarilor din 15 aprilie 1948 s-a votat reducerea capitalului „Casei rurale“ la 20 000 000 lei stabilizați și a rezervelor la 3 108 945 lei stabili-

⁶² Arh. st. București, fond Casa rurală, 26/1936—1948, p. 7.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Idem*, dosar 31/1941, p. 7.

⁶⁵ *Idem*, registrul 2/1936—1948, f. 44, 50—51, dosar 32/1942, dosar 44, dosar 161, f. 4, 7—8, dosar 175, dosar 233, f. 1—3, 12—13. În unele cazuri s-au dat credite chiar țăranilor cu 2 ha în proprietate (*idem*, dosar 375, f. 3).

⁶⁶ *Idem*, dosar 35/1945.

⁶⁷ Arh. st. București, fond Casa rurală, dosar 36/1946—1947.

⁶⁸ *Idem*, dosar 1262.

zați.⁶⁹ Prin decretul nr. 197 al Marii Adunări Naționale din 13 august 1948, pentru dizolvarea și lichidarea întreprinderilor bancare și instituțiilor de credit, „Casa rurală” era pusă în lichidare.⁷⁰ Ca urmare, s-a încheiat bilanțul din 13 august 1948, iar la 14 septembrie același an, în ultima ședință de consiliu, bunurile societății au fost predate statului.⁷¹

În concluzie, „Casa rurală” s-a constituit înainte de primul război mondial cu misiunea de a sprijini întărirea burgheziei rurale prin creditele date pentru a cumpăra pământurile moșierești scoase la vânzare. După legiferarea reformei agrare din 1921 această funcție n-a mai fost decât rare ori exercitată de bancă. Între cele două războaie mondiale societatea și-a păstrat caracterul de instituție de credit specializat, dar și-a orientat fondurile cu precădere spre finanțarea producției.

LE ROLE DE LA „CAISSE RURALE” DANS LE FINANCEMENT DE L'AGRICULTURE ROUMAINE

R é s u m é

La „Caisse Rurale” s'est constitué en 1908 et avait comme but d'appuyer la bourgeoisie rurale par des crédits qui ont servient d'acheter des terrains destinés au vendre.

Elle a été cependant le première et le seule institution de crédit foncier qui, avait servi beaucoup la bourgeoisie et aux paysans.

Jusqu'à la première guerre mondiale elle avait placé le capital, spécialement, dans les acquisitions des terres offertes au vendre par des propriétaires ou par des différents institutions.

Le rôle principale de la „Caisse Rurale” avait cessé en été de 1916, de droit, par la Constitution de 1917, certainement, au 16 Decembre 1918 et par la promulgation d'un décret.

Après la première guerre mondiale la Caisse s'était transformé dans une institution de crédit rural accesible aux toutes les catégories des propriétaires foncières.

Dans la période interbelique „La Caisse Rurale” s'était dirigé envers le financement des exploitations foncières, mais elle a perdu beaucoup son première rôle.

⁶⁹ *Idem*, registrul 3/1936—1948, f. 96.

⁷⁰ *Idem*, dosar 1261.

⁷¹ *Idem*, registrul 2/1936—1948, f. 78.